

Europas partiomvandling sedd från ett land där Socialdemokraterna ännu leder, mitten har krackelerat och det största partiet i regeringsunderlaget länge stod utanför regeringen.

Tre dagar före valet är den svenska historien om Europas partiomvandling fortfarande en historia om ett undantag. Inte ett undantag från trenden – den har kommit hit också – utan från tidtabellen och från utgången. I Tyskland sjönk SPD till 16,4 procent i förbundsdagsvalet 2025, partiets sämsta resultat och en tredjeplats bakom både Unionen och AfD. I Sverige leder Socialdemokraterna fortfarande. Det är den mening en utländsk korrespondent brukar sätta först. Det är också den mening som har blivit slappare under sommaren.

I maj gav SCB:s partisympatiundersökning Socialdemokraterna 33,9 procent, med Liberalerna på 2,5 – klart under spärren – och med nära tjugo procent osäkra. De kommersiella instituten låg redan då lägre. I början av september har bilden pressats ihop. Novus mätning den 9 september ger S 26,6 procent, SD 19,3 och M 16,6. Liberalerna, som i flera månader har levt under fyra procent, landar plötsligt på 5,8. Blocken skiljer 2,6 procentenheter. Det är inom felmarginalen. En rysare, alltså. Inte ett europeiskt sammanbrott, men inte heller det svenska undantag som såg ut att hålla i våras.

Det som gör Sverige intressant är inte att landet skulle ha undgått den omvandling som har ritat om kartan från Paris till Berlin och London. Det är att omvandlingen här har fått en egen form. Radikalhögern växte sent men stadigt. Den släpptes in i rummet utan att först släppas in i regeringen. Mittenpartierna, som länge bar den svenska självbilden av förnuft och kompromiss, har krympt till en fråga om spärren. Och den gamla tvåblockspolitiken – det parlamentariska specialfall som byggde på att nästan allt gick att ordna längs en enda vänster–högerlinje – har luckrats upp tills det som återstår mest liknar en vana.

En tillväxtkurva med svensk eftersläpning

Sverigedemokraterna grundades 1988 och växte direkt ur kampanjorganisationen Bevara Sverige Svenskt. Valresultaten är lika raka: 5,7 procent och riksdagsinträde 2010, 12,9 procent 2014, 17,5 procent 2018, 20,5 procent 2022, då partiet blev näst störst. Kurvan liknar AfD, Rassemblement National och Reform UK, men med en svensk tidsförskjutning. Där andra länder fick sin radikala höger i parlamentet tidigare, kom den svenska varianten in sent nog för att möta ett partisystem som fortfarande trodde sig vara endimensionellt.

Nyckelhändelsen är inte valet 2022 i sig, utan det som skedde efteråt. Den 14 oktober slöts Tidöavtalet mellan Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna. Regeringen Kristersson tillträdde fyra dagar senare som en M-KD-L-minoritet med SD som stödparti. Avtalstexten slog fast att det parti

som inte sitter i regeringen ska ha fullt och lika inflytande över frågor i samarbetsprojekten. Det största partiet i underlaget stod alltså utanför kabinettet, men inte utanför politiken.

Den konstruktionen höll i fyra år. Sedan sprack den inifrån, på den punkt där den hade sin moraliska och strategiska kärna. Den 13 mars 2026 presenterade Jimmie Åkesson och Liberalernas partiledare Simona Mohamsson "Sverigelöftet", med principen att alla fyra Tidöpartier bör sitta i en kommande regering. Den 1 april stod Ulf Kristersson och Åkesson sida vid sida och meddelade att SD tas in i regeringen vid valseger, att Kristersson förblir statsministerkandidat även om SD blir störst, och att SD får ett särskilt ansvar för migration och integration. Tidömodellen blev därmed inte längre en mellanstation, utan ett förstadium.

Forskningen har länge pekat på att förändringen är djup. Marie Demker beskriver ett bestående systemskifte. Anders Widfeldt följer hur de skandinaviska högerextrema partierna gått från paria till samarbetspartner. Jens Rydgren visar hur den svenska radikalhögern gått från skattemissnöje till etnisk nationalism. Termerna skiljer sig – nationalkonservativ, radikalhögerpopulism – men saken är densamma: partiet som 2010 möttes med avståndstagande är 2026 ett möjligt regeringsparti.

Socialdemokraterna, och varför undantaget inte är evigt

Europeisk socialdemokrati har beskrivits som stadd i universell kris. PASOK:s kollaps gav fenomenet ett namn. I Sverige dröjde utvecklingen. Tyska SPD:s 16,4 procent 2025 och franska Parti socialistes uttunnade tillvaro gör den svenska S-ledningen till ett europeiskt undantag.

Förklaringarna är inte mystiska. Svensk socialdemokrati har behållit en mer måttfull ekonomisk profil än flera av sina systerpartier. Organisationen är fortfarande tät. Den radikala högern kom in sent, vilket gav S tid att omgruppera kring välfärd, trygghet och en stramare migrationslinje. Partiet har också ett köns- och åldersfäste som få europeiska systerpartier kan matcha.

Men undantag är inte immunitet. SCB:s 33,9 procent i maj och Novus 26,6 i september är inte samma land. En del av skillnaden är metod. En del är politik. Om S på söndag landar under 25 procent får pasokifieringsordet en annan klang även här.

När mitten blir en spärrfråga

Moderaterna gjorde sitt bästa val 2010, 30,1 procent. Därefter har kurvan pekat nedåt. I höstens mätningar rör sig partiet kring 16–18 procent, tidvis det lägsta på sju år, och har vid flera tillfällen varit mindre än SD på den egna sidan. Det är den svenska varianten av mainstreamhögerns kris.

Ännu skarpare är mittenpartiernas bana. Centerpartiet och Liberalerna har tillsammans nått sitt lägsta stöd sedan mätningarna började. L har pendlat under spärren merparten av mandatperioden. Centerpartiet har gått från Annie Lööfs profilerade motstånd 2022 till intern strid om hur nära SD partiet kan stå utan att sluta vara sig självt.

Spärren gör misslyckandet dramatiskt. Ett parti på knappt fem procent som faller under fyra kan tippa hela mandatställningen. Ett L över spärren kan hålla Tidö vid liv även om blocken är jämnstora. Ett L under kan ge det rödgröna blocket makten utan att särskilt många väljare har bytt sida.

Från ett streck till två

Länge beskrevs Sverige som ett av världens mest endimensionella partisystem. Vänster–höger räckte. När en andra dimension tränger sig på – GAL-TAN – räcker inte längre det gamla strecket. Sverige blir mer likt övriga Europa.

SNS Demokratiråd 2026 sammanfattar skiftet: ett stabilt fempartisystem dominerat av konflikten mellan arbete och kapital har ersatts av ett åttapartisystem präglad av nya konfliktlinjer. Januariavtalet 2019 var ett första brott. Tidöavtalet 2022 var det andra. Sverigelöftet 2026 är det tredje.

Det proportionella systemet förklarar varför den svenska vägen blev normalisering snarare än utestängning. I Sverige ger 20 procent ungefär 20 procent av kammaren. Cordon sanitaire fungerar när den som stängs ute är liten. När den är näst störst blir avståndstagandet en strategi med bäst-före-datum.

Det som skaver i den svenska självbilden

I juli 2025 kom den andra delen av Sverigedemokraternas vitbok. Den slår fast att det fanns en organisatorisk koppling till Bevara Sverige Svenskt, och att partiet välkomnade nationalsocialister under sina första år. Jimmie Åkesson bad i sitt Almedalstal judar i Sverige om ursäkt. Nyheten var att uppgifterna stod i en bok partiet självt beställt.

Det går att hantera den historien på två dåliga sätt: som evigt slagträ eller som avklarad. En sakligare hållning är att rötterna är belagda, partiet har genomgått en avnazifiering och professionalisering, och frågan om hur mycket av det tidiga arvet som fortfarande styr är empirisk.

Andra skav är mindre spektakulära. Tidöavtalets skrivning om att ”utveckla” public service väckte oro. Kulturutskottets försök att kalla in public service-chefer, och statsministerns markering däremot, visade att konflikten inte är påhittad. Konsensuskulturen möter en konfliktlinje som inte vill vänta.

En tråd genom alltsammans är könet. Valet 2022 uppvisade den största skillnaden mellan mäns och kvinnors partival sedan den allmänna rösträtten. SOM-data visar samma klyfta bland unga: unga män placerar sig till höger, unga kvinnor i högre grad till vänster.

Vad söndagen kan skriva om

Blocken ligger inom felmarginal. Liberalerna kan åka ur eller stanna kvar. Centerpartiets nivå räcker för mandat men inte för att dölja att mitten inte längre är ett läger.

Om Tidö förlorar och Magdalena Andersson bildar regering stärks undantagstesens första led: S består. Om SD tas in i regeringen försvagas det andra ledet. Då är Sverige inte längre ett land som löst radikalhögerns närvaro med en särlösning. Då är Sverige ett land som gått samma väg som flera andra, bara senare.

Tesens kärna behöver ändå inte vänta på valnatten. Tidöavtalet markerade slutet på den gamla borgerligheten och slutet på den klassiska blockpolitiken. Kvar finns ett åttapartisystem, en andra konfliktlinje och ett proportionellt maskineri som belönar den som är stor nog att inte kunna ignoreras.

På söndag får den upplagan ett nytt sidnummer. Siffrorna bör läsas mot 2010, inte bara mot i våras. Fem komma sju blev tjugo komma fem på tolv år. Trettio blev sexton. Mitten blev en spärr. Det är den rörelsen en svensk text om Europa måste börja i.

/Staffan Scherloff